

Obeležitev 70-letnice Dneva vrnitve Primorske k matični domovini

Rapalska meja je bila meja med Kraljevino Italijo in Kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev (kasneje Kraljevino Jugoslavijo), določena leta 1920 v italijanskem mestu Rapallo. Meja, ki jo ni več, je pomnik samovoljnega kupčevanja velikih svetovnih sil in njihovega kosa malih narodov. Zasekala je med Slovence in jih razdelila ravno v času, ko so postajale ideje o naši samostojnosti skorajda uresničljive.

Evropske meje so po prvi svetovni vojni spet predmet pogajanj. V veliki meri so jih oblikovali zmagovalci - antantne sile so skupaj z ZDA imele glavno besedo. Pri vprašanju Primorske so se znašle v zagati. Italijani so zahtevali izpolnitev Londonskega sporazuma iz leta 1915, hkrati pa na konferenci niso mogli zaobiti Wilsonovega gesla o samoodločbi narodov. Na koncu je zasedla več ozemlja, kot bi ji v skladu z londonskim sporazumom pripadlo, saj je bila spretnejši in močnejši pogajalec, kot do takrat mednarodno še ne priznana nova Kraljevina SHS, ki se je hočeš nočeš morala ukloniti pritisku velikih sil. Meja je bila dokončno določena 12. 11. 1920 s podpisom Rapalske mirovne pogodbe med Italijo in Kraljevino SHS. Razmejitev je potekala po črti: Mangart – Triglav – Krnice pri Novakih – Hotedršica – Planina pri Rakeku – Snežnik – Reka, pripadli pa so ji tudi otoki Srakane, Unije, Cres, Lošinj, Lastovo, Palagruža in mesto Zadar.

S tem je Italiji pripadla tretjina slovenskega etničnega ozemlja z več kot 300 tisoč Slovenci. V zameno pa je Kraljevina Italija in svet priznal Kraljevino SHS. Na priključenem ozemlju so takoj začela z narodno prevzgojo v »višjo« italijansko kulturo. Ta dobrota je presegla vse normalne človeške norme s prevzemom oblasti fašistov leta 1922. Sedemindvajset let v ječi niso zdržali deset tisoči. Zapustili so domove in si iskali novega prostora pod soncem. Najbolj grobo pa je posegla v vsakdanje življenje ljudi ob njej. Sosedje so se kar naenkrat znašli v dveh povsem različnih državah in v zelo drugačnih družbenih razmerah. Zavedni slovenski ljudje pa so verovali, da ta ločnica ne bo večna. Prvi, ki so jo rušili tudi z bojem, so bili Tigrovci.

Pogodba, ki je bila podpisana po mednarodnih pravilih, je bila brez vojne nepremakljiva. A so v drugi svetovni vojni po okupaciji Jugoslavije, Italijani s svojimi nemškimi zavezniki 8. julija 1941 v Berlinu podpisali nov dogovor o njenem poteku. S tem so se ji sami odrekli in se po drugi svetovni vojni niso več mogli sklicevati nanjo.

Nov zemljevid Evrope, po drugi svetovni vojni se je urejeval na Pariški mirovni konferenci s pričetkom 29. avgusta 1946, na kateri je sodelovalo 21 držav. V noči med 9. in 10. oktobrom so izglasovali za novo državno mejo med Jugoslavijo in Italijo, vendar sta tako Jugoslavija kot Italija grozili, da ne bosta sprejeli krivične mirovne pogodbe. A 10. februarja 1947 sta jo podpisali, v veljavo pa je stopila 15. septembra 1947.

V letošnjem letu mineva 70 let od njenega izbrisa, od izbrisa največje krivice, ki je kdaj koli v zgodovini zarezala med Slovence. V spomin na ta dan obeležuje Slovenija 15. september z državnim praznikom - Dnem vrnitve Primorske k matični domovini. Državna slovesnost ob letos 15. september ob 20. uri na travniku pred novogoriško mestno hišo. Hkrati bo obeležen tudi 70. rojstni dan novega mesta, ki se je po 2. svetovni vojni rodil na drugi strani meje - Nove Gorice.

Teh dogodkov pa se bomo spomnili tudi ob sami nekdanji meji. Srečali se bomo v nedeljo 17. septembra 2017 ob 12. uri na Mrzlem vrhu, pred planinsko kočo na Mrzlik.

Na Mrzlem vrhu potekajo srečanja že od leta 2004. Letos pa združeni člani Turističnega društva Žiri in Sovodenj, Planinskega društva Žiri, Idrija, Sovodenj in Cerklje ter Zgodovinskega društva Rapalska meja, pripravljamo jubilejne vodene pohode z vseh vetrov obeh strani nekdanje meje. Pohodniki se bomo na pot podali iz Žirov, Idrije, Spodnje Idrije, Sovodenj in Ledin, vsi z istim ciljem: se ob 12. uri srečati na sami meji, pred planinsko kočo Planinskega društva Žiri na Mrzlik na Mrzlem vrhu, streljaj od glavnega mejnika 38.

Ta veseli dan bomo počastili slovesno - s kulturnim programom. Oblikovali ga bodo Moški pevski zbor Alpina, Pihalni orkester Alpina, dramski igralci in pevke Grabljice. Slavnostni govornik pa bo rojak, dolgoletni dopisnik RTV Slovenija iz ZDA, urednik, svetovalec misije OVSE na Kosovu, rektor univerze AAB v Prištini, avtor vrste del iz obdobja pred prvo svetovno vojno, med njo in po njej, strokovnjak analiz vloge velikih sil, predvsem ZDA, pri spreminjanju mej na Balkanu in v Srednji Evropi, kar je usodno vplivalo na življenje Slovencev – dr. Uroš Lipušček. Sledilo bo družabno srečanje vseh pohodnikov in obiskovalcev prireditve.

Prisrčno vabljeni, da se nam pridružite peš ali na prireditvi ob planinski koči.